

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Верховного Суду
у провадженнях про кримінальні
правопорушення, пов'язані
з домашнім насильством
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за 2019–2025 роки

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	4
1. Підстава кримінальної відповідальності. Принцип юридичної відповідальності non bis in idem	4
2. Ознака «систематичність» у домашньому насильстві	7
3. Потерпілі від домашнього насильства	12
4. Співвідношення поняття «злочин, пов'язаний із домашнім насильством» із поняттям «домашнє насильство»	16
5. Призначення покарання та звільнення від його відбування	18
6. Обмежувальні заходи, які застосовуються до осіб за вчинення домашнього насильства. Порухення обмежувальних приписів	21
РОЗДІЛ ІІ. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	23
І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	23
1. Докази і доказування	23
ІІ. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ	27
2. Форми закінчення досудового розслідування. Закриття кримінального провадження	27
3. Звернення до суду з обвинувальним актом	31
ІІІ. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ	34
4. Складання досудової доповіді	34
5. Провадження в суді апеляційної інстанції. Відмова у відкритті провадження ..	35
6. Кримінальне провадження на підставі угод. Загальний порядок судового провадження на підставі угоди	36
7. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення	37

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ВС	Верховний Суд
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
ЗУ	Закон України
КК	Кримінальний кодекс України
ККС	Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс України
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
ОП	об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду

РОЗДІЛ І. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

1. Підстава кримінальної відповідальності. Принцип юридичної відповідальності *non bis in idem*

Вироком місцевого суду, залишеним без зміни апеляційним судом, обвинуваченого визнано винуватим та засуджено за ст. 126-1 КК, а саме за те, що він як особа, яка раніше неодноразово притягувалась до адміністративної відповідальності за домашнє насильство за ст. 173-2 КУпАП, на ґрунті конфліктних сімейних відносин, умисно, систематично вчиняв психологічне насильство щодо своєї колишньої дружини, з якою спільно проживає в одному помешканні та пов'язаний спільним побутом, що призвело до психологічних страждань, емоційної залежності потерпілої.

У поданій касаційній скарзі сторона захисту вказувала, що оскільки засуджений був притягнутий до адміністративної відповідальності за три епізоди домашнього насильства, які мали місце 05.06.2021, 12.09.2021 та 12.12.2021, а епізод від 09.02.2024 не підтверджено поза розумним сумнівом, то дії засудженого не можна кваліфікувати за ст. 126-1 КК, оскільки має місце подвійне притягнення його до відповідальності.

Верховний Суд звернув увагу, що домашнє насильство є системою взаємопов'язаних дій, які полягають у вчиненні систематичних дій (не менше трьох) і полягають у вчиненні фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи.

Доведення факту систематичності актів домашнього насильства може здійснюватися різними засобами. В тому числі до комплексу таких систематичних дій можуть входити й один чи кілька епізодів такого насильства, за які особа була притягнута до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП. Водночас поряд із такими епізодами домашнього насильства має існувати один чи декілька епізодів насильства, за які особа не притягувалася до адміністративної відповідальності.

Верховний Суд не вважає, що врахування епізодів домашнього насильства, за які особу було притягнуто до адміністративної відповідальності поряд із іншим (іншими) епізодами домашнього насильства є порушенням принципу *non bis in idem*. Доведення ознаки систематичності у складі домашнього насильства полягає у констатації того, що відповідні дії становлять систему, тобто є послідовними та повторюваними. Якщо мали місце факти

притягнення особи за вчинення домашнього насильства до адміністративної відповідальності, однак вона знову вчинює акт домашнього насильства і кількість окремих фактів домашнього насильства сукупно вчинено щонайменше тричі, то є підстави для кримінально правової оцінки таких дій за ст. 126-1 КК.

Суд зазначає, що оскільки кримінальне правопорушення, передбачене ст. 126-1 КК, становить собою систематичні дії, то внесення до ЄРДР окремого провадження за епізодом від 09.02.2022 не потрібно. Адже досудове розслідування у цьому провадженні здійснювалося сукупно за чотирма епізодами домашнього насильства. Засуджений розумів, що обвинувачується за цими чотирма епізодами домашнього насильства, за три з яких його було притягнуто до адміністративної відповідальності і які в сукупності із четвертим епізодом були інкриміновані йому як кримінально каране діяння.

Таким чином кваліфікація дій засудженого за ст. 126-1 КК, з огляду на обсяг висунутого обвинувачення та досліджені судом першої інстанції докази, є правильною.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС від 04.04.2024 у справі № 755/4894/22 (провадження № 51-6608км23) <https://reyestr.court.gov.ua/>

Згідно з обвинувальним актом, особа, маючи прямий умисел на заподіяння психологічного страждання на ґрунті неприязних відносин, систематично вчиняла психологічне насильство над своєю матір'ю, що призвело до психологічних страждань та погіршило якість життя потерпілої.

Вироком місцевого суду, залишеним без зміни апеляційним судом, обвинуваченого визнано невинуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК, та виправдано у зв'язку з відсутністю події кримінального правопорушення і на підставі п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК закрито кримінальне провадження. Суд першої інстанції вказав, що за вчинення домашнього насильства, що мало місце 17.02.2019, 22.02.2019 та 28.02.2019, обвинуваченого вже було притягнуто до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, що підтверджено відповідними постановами.

У касаційній скарзі прокурор вважав, що шкода фізичному або психологічному здоров'ю потерпілої особи, передбачена 173-2 КУпАП, саме з метою відмежування від шкоди, визначеної ст. 126-1 КК, не охоплюється поняттям «фізичні або психологічні страждання, втрата працездатності, емоційна залежність, погіршення якості життя потерпілої особи». На думку прокурора, суд безпідставно виправдав обвинуваченого.

Верховний Суд зазначив, що відповідно до принципу юридичної відповідальності *non bis in idem* особа не може бути притягнута до юридичної відповідальності за одне й те саме правопорушення.

З матеріалів провадження вбачається, що потерпіла 16.10.2019 звернулася із заявою до правоохоронних органів про притягнення обвинуваченого до кримінальної відповідальності за систематичне вчинення домашнього насильства. Фактично не здійснюючи розслідування за цією заявою, органи досудового розслідування використали матеріали, які стосувалися фактів раніше вчинених обвинуваченим 17.02.2019, 22.02.2019 та 28.02.2019, адміністративних правопорушень за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП стосовно цієї ж потерпілої, та за якими він вже був притягнутий до відповідальності.

За таких обставин, суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку, що притягнення особи двічі за одні і ті ж діяння, які кваліфікуються як адміністративні правопорушення, а потім як кримінальне правопорушення є неможливим і суперечить Конституції України та практиці ЄСПЛ.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС від 12.10.2021 у справі № 663/3390/19 (провадження № 51-2098км21) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100544936>

Вироком місцевого суду обвинуваченого визнано винуватим і засуджено за ст.126-1 КК, а саме за те, що він систематично вчиняв психологічне насильство щодо своєї колишньої дружини, що призвело до психологічних страждань у неї, погіршення психологічного самопочуття, якості життя.

Ухвалою апеляційного суду зазначений вирок скасовано, а кримінальне провадження закрито на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284, ч. 1 ст. 417 КПК у зв'язку з відсутністю в діянні особи складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК.

У касаційній скарзі прокурор стверджував, що апеляційний суд дійшов помилкового висновку про те, що в основу обвинувачення особи за ст. 126-1 КК покладені ті самі факти, які були підставою для застосування адміністративних стягнень, що за висновками апеляційного суду вказує на подвійне притягнення особи до юридичної відповідальності за одні й ті ж порушення.

Верховний Суд зазначив, що систематичність характеризується як кількісним критерієм (багаторазовість періодично здійснюваних дій), так і якісним, яким є взаємозв'язок, внутрішня єдність, що утворює наполегливу протиправну поведінку винуватої особи стосовно певного потерпілого чи потерпілих.

Той факт, що особу раніше притягували до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення,

передбаченого ст. 173-2 КУпАП, не виключає наявності в її діях складу кримінального правопорушення, якщо вона продовжує вчиняти домашнє насильство, кількість епізодів яких загалом не менше трьох і ці систематичні дії потягли наслідки, визначені ст. 126-1 КК.

Тобто попереднє притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства за умови подальшої повторюваності вчинення протиправних дій щодо певної потерпілої особи чи осіб і настання конкретних наслідків, які визначені законодавцем як більш тяжкі, ніж ті, що зазначені в законодавстві України про адміністративні правопорушення, не свідчить про подвійне притягнення до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення, як про це вказано в ухвалі суду апеляційної інстанції, а підтверджує систематичність дій винуваної особи.

Адміністративним проступком, відповідальність за який настає за ст. 173-2 КУпАП, може визнаватися вчинення домашнього насильства, яке не є тривалим чи систематичним.

Натомість систематичність як ознака кримінально-караного діяння означає повторюваність тотожних чи схожих дій чи бездіяльності, кожне з яких само по собі може створювати враження незначного, але їх вчинення у своїй сукупності досягають того рівня якості, коли у цілому діяння набувають ознак кримінального правопорушення, призводячи до наслідків, визначених диспозицією ст. 126-1 КК (фізичні або психологічні страждання, розлади здоров'я, втрата працездатності, емоційна залежність або погіршення якості життя).

Тобто для кваліфікації дій винуваної особи важливо, що насильницькі дії вчиняються систематично, а систему може становити як неодноразово застосована одна із трьох форм насильства, зазначена у ст. 126-1 КК, так і різна варіативність поєднання як фізичного, так і психологічного та економічного насильства щодо однієї і тієї самої потерпілої особи чи осіб. При цьому кількісний критерій систематичності як ознака домашнього насильства полягає в учиненні трьох і більше актів насильства.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС від 14.06.2022 у справі № 585/3184/20 (провадження № 51-5266км21) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105301745>

2. Ознака «систематичність» у домашньому насильстві

Вироком місцевого суду обвинуваченого визнано винуватим та засуджено за ч. 1 ст. 125, за ст. 126-1 КК, а саме за те, що він 04.04.2020 заподіяв своїй колишній дружині легких тілесних ушкоджень, а 23.03.2020, 05.04.2020 та 16.06.2020 вчинив над нею психологічне насильство, а саме: нецензурною

лайкою принижував її честь та гідність, що призвело до психологічних страждань, емоційної залежності, погіршення якості життя.

Апеляційний суд скасував вирок суду першої інстанції в частині засудження за ст. 126-1 КК та закрит кримінальне провадження на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК.

У касаційній скарзі прокурор стверджував, що висновок апеляційного суду про недоведеність систематичності вчинення обвинуваченим домашнього насильства до моменту внесення відомостей до ЄРДР є необґрунтованим, і призвів до помилкового рішення про відсутність складу злочину, передбаченого ст. 126-1 КК.

Верховний Суд не погодився з підходом апеляційного суду про те, що кримінальне провадження за ст. 126-1 КК може бути розпочате лише після того, як за попередні епізоди домашнього насильства особа була не менш ніж двічі притягнута до відповідальності за ст. 173-2 КУпАП.

Касаційний суд вказав, що домашнє насильство майже ніколи не становить собою окремий епізод, а зазвичай охоплює кумулятивне та взаємопов'язане фізичне, психологічне, сексуальне, емоційне, вербальне та фінансове насильство щодо близького члена сім'ї чи партнера, наслідки якого виходять за межі обставин окремого епізоду. Повторення послідовних епізодів насильства в особистих стосунках становить собою особливий контекст і динаміку домашнього насильства. Воно становить собою триваюче правопорушення, що характеризується продовжуваним зразком поведінки, в якому кожен окремий інцидент є цеглиною більш загального зразку поведінки.

Для доведення систематичності домашнього насильства важливими є сам факт і обставини вчинення окремих його епізодів. Правові наслідки, які настали чи не настали для кривдника за цими окремими епізодами, а також час, коли такі наслідки настали, не є обставинами, які можуть впливати на доведеність цих епізодів.

Мета адміністративного покарання і інших адміністративних заходів держави полягає в негайному реагуванні на окремий випадок домашнього насильства, який сам по собі не становить кримінального правопорушення, з метою своєчасно та ефективно запобігти подальшій ескалації насильства та захистити жертву.

Таким чином, апеляційний суд мав прийняти до уваги ті епізоди, за якими засуджений згодом був притягнутий до адміністративної відповідальності, коли робив висновок про доведеність чи недоведеність систематичності домашнього насильства.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС від 28.02.2023 у справі № 725/4683/20 (провадження № 51-6067км21) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109395413>

Органом досудового розслідування особа обвинувачувалась у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК. Так, обвинувачений 13.07.2020, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, за місцем спільного проживання в черговий раз вчинив психологічне насильство щодо своєї дружини, а саме грубо висловлювався до неї нецензурною лайкою, ображав, погрожував застосуванням фізичної сили та фізичною розправою, чим принижував її гідність, спричинив емоційну невпевненість та побоювання потерпілої за свою безпеку, що призвело до її психологічних страждань. Попередньо аналогічні випадки домашнього насильства мали місце 20.08.2019, 13.05.2020 та 06.07.2020, за що обвинувачений притягувався до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП.

Місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, виправдав особу за цим обвинуваченням у зв'язку з тим, що докази в підтвердження її винуватості є неналежними, оскільки зібрані під час досудового розслідування, відомості про яке внесені до ЄРДР 08.07.2020.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що суди попередніх інстанцій не врахували, що злочин, передбачений ст. 126-1 КК, є триваючим злочином з матеріальним складом. Ознакою його об'єктивної сторони є систематичний характер протиправних дій, що вчиняються кривдником. Досудове розслідування за епізодом домашнього насильства 13.07.2020 здійснювалось у рамках кримінального провадження, зареєстрованого за заявою потерпілої від 08.07.2020, згідно з якою обвинувачений з жовтня 2019 року вчиняє щодо неї домашнє насильство. Наведені факти стали ще одним підтвердженням тривалості та систематичності злочинних дій обвинуваченого.

Верховний Суд зазначив, що відповідно до диспозиції ст. 126-1 КК обов'язковою ознакою цього складу злочину є систематичність вчинення насильства, тобто повторюваність його епізодів протягом певного часу. На стороні обвинувачення лежить обов'язок довести цю складову злочину, для чого вона може надати відповідні докази систематичності домашнього насильства, у тому числі, але не виключно, підтвердження притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, передбаченого статтею 173-2 КУпАП.

Таким чином, будь-які попередні епізоди домашнього насильства входять до предмету доказування обвинувачення за ст. 126-1 КК і докази, що стосуються цих епізодів, є належними, оскільки стосуються обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні.

Враховуючи характер злочину, передбаченого ст. 126-1 КК, який за визначенням включає ознаку систематичності і повторюваності, окремі епізоди такого насильства можуть не утворювати окремого злочину, а становлять продовження домашнього насильства у значенні ст. 126-1 КК. В такому випадку нові епізоди такого насильства під час триваючого розслідування цього злочину не обов'язково вимагають внесення нового запису до ЄРДР.

У цій справі 08.07.2020 потерпіла звернулась із заявою про вчинення її чоловіком систематичного психологічного насильства з жовтня 2019 року, за якою було розпочато розслідування. 14.07.2020 вона повідомила про те, що 13.07.2020 її чоловік продовжив вчиняти щодо неї психологічне насильство. В контексті цієї справи очевидним є той факт, що діяння обвинуваченого 8 та 13 липня 2020 року є тотожними та були об'єднані єдиним умислом, а отже не становлять двох окремих складів злочину, передбаченого 126-1 КК, а є епізодами одного триваючого кримінального правопорушення. Враховуючи викладене, ухвалений вирок не відповідає вимогам статей 370, 373 та 374 КПК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС від 21.12.2021 у справі № 236/2450/20 (провадження № 51-2306км21) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102342476>

Вироком місцевого суду, залишеним без зміни апеляційним судом, обвинуваченого визнано винуватим та засуджено за ч. 1 ст. 125, ст. 126-1, ч. 1 ст. 186 КК, а саме за те, що він систематично вчиняв щодо своєї колишньої дружини психологічне та фізичне насильство, в тому числі у присутності дітей. Вказані протиправні дії продовжились і після розлучення зазначених осіб та припинення спільного проживання. Крім того, обвинувачений відкрито заволодів мобільним телефоном своєї колишньої дружини, заподіявши потерпілій матеріальної шкоди на суму 2335, 70 грн.

У касаційній скарзі захисник вказував, що наявні в матеріалах справи докази за трьома першими епізодами (від 15.03.2019, 23.09.2019 та 15.04.2020) не підтверджують винуватість засудженого у вчиненні відносно потерпілої дій, які можна у сукупності кваліфікувати як домашнє насильство.

Верховний Суд констатував, що дії засудженого правильно кваліфіковано судом, як домашнє насильство, оскільки його винуватість підтверджується: показаннями потерпілої про те, що засуджений систематично вчиняв щодо неї домашнє насильство, яке полягало у вчиненні фізичного та психологічного насильства, що призводило до фізичних, психологічних страждань, розладів здоров'я та погіршення якості її життя; протоколами прийняття заяв потерпілої про вчинене кримінальне правопорушення від 15.03.2019, 23.09.2019 та 15.04.2020; рапортами працівників правоохоронних

органів. Кожна з цих подій домашнього насильства не утворює окремого складу кримінального правопорушення, проте є ознакою у вчиненні єдиного продовжуваного злочину, передбаченого ст. 126-1 КК, що свідчить про систематичність таких дій засудженого.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС від 16.03.2023 у справі № 127/813/21 (провадження № 51-3294км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109646002>

Суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ст. 126-1 КК, а саме за вчинення ним 18.08.2021, 11.09.2021 та 30.09.2021 домашнього насильства щодо своєї колишньої дружини. При цьому на підтвердження епізоду від 30.09.2021 суди визнали достатнім доказом постанову місцевого суду від 21.01.2022, якою обвинуваченого визнано винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 173-2 КУпАП.

У касаційній скарзі сторона захисту заперечувала наявність у діянні обвинуваченого ознаки систематичності, наголошуючи, що епізод від 30.09.2021 не доводиться належними та допустимими доказами, адже в цей день обвинувачений не перебував за указаним місцем проживання потерпілої. Не погоджувалася з висновком суду про те, що постанова місцевого суду від 21.01.2022 має преюдиціальне значення і не потребує повторної перевірки.

Сама по собі наявність рішення у справі про адміністративне правопорушення (яке за приписами ст. 90 КПК не має преюдиціального значення) не звільняла суд від обов'язку виконати вимоги КПК щодо повного та всебічного дослідження всіх обставин, що підлягають доказуванню, на основі фактичних даних з відповідних процесуальних джерел у кримінальному провадженні.

На спростування обставин висунутого обвинувачення захист надав роздруківку з'єднань абонентських номерів обвинуваченого та потерпілої за 30.09.2021 року (вхідних, вихідних, їх тривалості, sms-повідомлень) без розкриття їх змісту, із прив'язкою до базових станцій, через які здійснювалися з'єднання. У ході їх дослідження встановлено, що обвинувачений і потерпіла в зазначені у вирoku час та місці разом не перебували, а також у визначений час не було зафіксовано телефонних з'єднань між належними їм абонентськими номерами.

Водночас, постановляючи вирок стосовно обвинуваченого, місцевий суд не відобразив зазначених документів і не надав їм оцінки.

У свою чергу апеляційний суд, погодившись із висновками місцевого суду, не дослідив зазначені матеріали в порядку, передбаченому ч. 3 ст. 404 КПК, як про це просила сторона захисту в апеляційній скарзі. Натомість суд апеляційної інстанції лише зазначив, що інформація,

отримана з ПрАТ «Київстар», не спростовує встановлених судом першої інстанції обставин, оскільки, за поясненнями потерпілої, обвинувачений постійно змінював номери телефонів, однак продовжував телефонувати їй із погрозами та висловлюваннями принизливого характеру. Крім того, апеляційний суд не вказав, яким чином постійна зміна телефонних номерів обвинуваченим може підтверджувати факт вчинення ним психологічного насильства щодо потерпілої, та не проаналізував даних щодо вхідних дзвінків на абонентський номер потерпілої у вказаний в обвинуваченні час.

Водночас, зазначивши, що винуватість обвинуваченого за епізодом від 30.09.2021 підтверджується показаннями потерпілої та свідка, суд апеляційної інстанції не відтворив у своєму рішенні зміст цих показань у такий спосіб, щоб можна було зрозуміти, що вони стосуються саме подій, які мали місце 30.09.2021.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 20.10.2025 у справі № 295/13594/22 (провадження № 51-2373км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131320124>

3. Потерпілі від домашнього насильства

Органами досудового розслідування особа обвинувачувалася у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 125 КК, а саме у тому, що вона, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, в будинку за місцем свого проживання завдала одного удару сокирою в груди своєї матері, чим спричинила їй легке тілесне ушкодження, що зумовило короточасний розлад здоров'я.

Місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, закрив кримінальне провадження за цим обвинуваченням на підставі п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з відмовою потерпілої від обвинувачення.

У цій справі сторона обвинувачення стверджувала, що обвинувачений вчинив злочин в результаті раптово виниклої сварки. Суд констатував, що саме по собі таке формулювання не свідчить про те, що насильство було зумовлено певним дискримінаційним ставленням до потерпілої. Також зі змісту обвинувального акту не вбачалося, що інкримінований акт агресії був одним з епізодів у атмосфері домашнього насильства, що склалася між обвинуваченим і його матір'ю.

Верховний Суд звернув увагу, що посилання лише на те, що потерпілим від злочину є член сім'ї обвинуваченого, недостатньо для того, аби стверджувати про існування ситуації домашнього насильства у значенні, яке надається цьому терміну Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) та законом, що ухвалено з метою її імплементації. Для того, щоб обґрунтувати застосовність виключення щодо домашнього

наси́льства у п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК до конкретного випадку, обвинувачення має довести обставини, які свідчать, що потерпіла від інкримінованого злочину особа є у той же час і жертвою домашнього насильства.

При вирішенні питання про застосування п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК, суди мають розглянути докази, що стосуються ризику повторення злочину, існування загрози здоров'ю та безпеці потерпілого, поточного стану стосунків між потерпілим та обвинуваченим, наслідків продовження кримінального переслідування всупереч волі потерпілого, історії взаємовідносин, включаючи попередні випадки насильства тощо. Суд також має прийняти до уваги надані стороною обвинувачення відомості про заходи, що вживалися державними органами відповідно до ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» і результати цих заходів.

У цій справі сторона обвинувачення в обвинувальному акті стверджувала, що обвинувачений вчинив злочин в результаті раптово виниклої сварки. Саме по собі таке формулювання не свідчить про те, що насильство було зумовлено певним дискримінаційним ставленням до потерпілої з боку обвинуваченого, мало на меті підтримання панівного становища по відношенню до потерпілої або було одним з епізодів у атмосфері домашнього насильства, що склалася між обвинуваченим і його матір'ю.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС від 07.04.2020 у справі № 647/1931/19 (провадження № 51-174км20) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89035028>

Вироком місцевого суду, залишеним без зміни апеляційним судом, обвинуваченого визнано винуватим та засуджено за ч. 4 ст. 152 КК, а саме за те, що він, діючи з умислом на зґвалтування своєї падчерки – малолітньої потерпілої, на велосипеді завіз її на польову дорогу, де з метою задоволення статевої пристрасті природним способом, використовуючи безпорадний стан потерпілої в силу її малолітнього віку, роздягнув її, поклав на трав'яний покрив та завдав їй руками в області зовнішніх статевих органів, входу до піхви тілесні ушкодження у вигляді крововиливу і одного садна на тлі гіперемії, які відносяться до тілесних ушкоджень легкого ступеня тяжкості. Після цього, застосовуючи до потерпілої фізичне насильство, що виразилося у триманні, стисканні руками шиї та закриванні рота, пригнічуючи волю потерпілої, зґвалтував її природним способом.

В касаційній скарзі сторона захисту, серед іншого, вказувала, що суд необґрунтовано врахував як обтяжуючу покарання обставину перебування засудженого у сімейних відносинах із потерпілою.

Верховний Суд звернув увагу, що в контексті положень ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» дія п. 6-1 ч. 1 ст. 67

КК поширюється, незалежно від факту спільного проживання, в тому числі, на дітей осіб, які спільно проживали (проживають) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою. Тому неспроможними є аргументи захисника про необґрунтованість визнання обставиною, що обтяжує покарання, вчинення засудженим злочину щодо особи, з якою він перебував у сімейних відносинах.

Постанові колегії суддів Другої судової палати ККС від 08.12.2020 у справі № 741/1454/18 (провадження № 51-703км20) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93595397>

Вироком місцевого суду, залишеним без зміни апеляційним судом, обвинуваченого визнано винуватим та засуджено за ч. 3 ст. 152, ч. 4 ст. 152, ч. 3 ст. 153 КК, а саме за вчинення ряду злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості щодо своєї співмешканки та її малолітньої і неповнолітньої доньок.

У касаційній скарзі захисник просив скасувати постановлені щодо його підзахисного судові рішення і закрити кримінальне провадження, оскільки суперечливі показання потерпілих і свідків та висновки експертиз не доводять винуватості засудженого у вчиненні інкримінованих йому злочинів.

Судом касаційної інстанції визнано доведеним, що засуджений багато разів застосовував насильство до потерпілих або прямо погрожував таким насильством. Насильство та погрози поширювалися не лише на потерпілих, але й на їх матір. Ураховуючи вік потерпілих, умови їх проживання, нездатність матері їх захистити, невдалу спробу знайти захист у правоохоронних органів, що жодним чином не змінило їх становище, не можна заперечити, що потерпілі перебували у безпорадному стані. Повторювані насильство та погрози з боку засудженого не могли не створити відчуття постійної загрози застосування насильства у випадку, якщо потерпілі відмовляться виконувати його накази.

Верховний Суд зазначив, що підтримання стосунків зі своєю сім'єю і родичами є невід'ємною частиною соціального буття дитини, і не може вважатися «благотворним» у значенні, яке надає цьому слову захисник. Навпаки, позбавлення дитини можливості реалізувати її невід'ємні права з боку домінуючого члена сім'ї або вимагання від дитини будь-яких дій під умовою надання їй такої можливості якраз і утворює поняття домашнього насильства.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС від 05.11.2019 у справі № 211/7136/14-к (провадження № 51-5367км18) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85805151>

Орган досудового розслідування обвинувачував особу за усіма епізодами пред'явленого обвинувачення за ч. 4 ст. 153, ч. 6 ст. 152, ч. 6 ст. 153 КК, зокрема

за кваліфікуючою діяння ознакою - вчинення кримінальних правопорушень щодо особи, з якою винний перебуває у сімейних відносинах.

За вироком місцевого суду обвинуваченого визнано винуватим та засуджено за ч. 6 ст. 152, частинами 4, 6 ст. 153 КК, а саме за те, що він, перебуваючи з малолітніми потерпілими у сімейних відносинах як вітчим та падчерки і фактично будучи особою, яка повинна займатися їх вихованням, ігноруючи загальноприйняті норми моралі та поведінки в суспільстві, нехтуючи правом особи на статеву свободу та статеву недоторканість, користуючись безпорадним станом потерпілих через їхній малолітній вік, відсутність специфічного життєвого досвіду (зокрема, в інтимних питаннях), рівня інтелектуального розвитку та індивідуальних особливостей, у зв'язку з чим останні не могли чинити йому активний опір, використовуючи свою значну фізичну перевагу та вчиняючи психологічний тиск, достовірно знаючи про малолітній вік потерпілих, можливість настання тяжких наслідків у вигляді психологічних травм, діючи умисно, протиправно, вчиняв щодо них сексуальне насильство.

З вироку вбачається, що суд у формулюванні обвинувачення, визнаного судом доведеним, зазначив про вчинення обвинуваченим вищевказаних злочинів щодо особи, з якою він перебуває у сімейних відносинах, однак, формулюючи висновок щодо кваліфікації його дій за ч. 6 ст. 152 КК, частинами 4, 6 ст. 153, вказав про необхідність виключення цієї ознаки із пред'явленого обвинувачення, оскільки ця обставина не є кваліфікуючою ознакою і не згадується в диспозиції інкримінованих статей та відсутня в переліку встановлених прокурором обставин, що обтяжують покарання. Апеляційний суд погодився з висновком суду першої інстанції про правильність виключення цієї кваліфікуючої ознаки та змінив вирок суду в частині призначеного покарання.

У касаційній скарзі сторона обвинувачення зазначала про те, що апеляційний суд, погодившись із висновком суду першої інстанції щодо виключення із пред'явленого обвинувачення посилання на перебування обвинуваченого з потерпілою у сімейних відносинах та вчинення особою кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 153 КК, своє рішення належним чином не обґрунтував та не мотивував.

Верховний Суд звернув увагу, що у разі вчинення кримінального правопорушення за наявності в діянні винної особи кількох кваліфікуючих ознак, передбачених різними частинами однієї статті КК, такі дії слід кваліфікувати за тією частиною статті, яка передбачає відповідальність за найбільш тяжкий злочин, а наявність інших кваліфікуючих ознак, передбачених іншими частинами цієї статті, відображається у формулюванні обвинувачення шляхом наведення їх переліку в тексті процесуального документа.

Виключивши з обвинувачення кваліфікуючу ознаку перебування засудженого з потерпілою у сімейних відносинах, суд першої інстанції

порушив правила кваліфікації злочинів і неправильно застосував закон України про кримінальну відповідальність, чого у свою чергу не виправив суд апеляційної інстанції. Суд апеляційної інстанції хоча й зазначив довід сторони обвинувачення про безпідставність виключення з формулювання обвинувачення такої кваліфікуючої обставини, як вчинення особою кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 153 КК, однак всупереч вимогам ст. 419 КПК взагалі не розглянув та не проаналізував його.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 19.07.2023 у справі № 696/1163/21 (провадження № 51-2219км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112406112>

4. Співвідношення поняття «злочин, пов'язаний із домашнім насильством» із поняттям «домашнє насильство»

Обвинувачений згідно з обвинувальним актом обвинувачувався у тому, що він на ґрунті раптово виниклих неприязних відносин умисно завдав своїй дружині декількох ударів по голові й тулубу, заподіявши останній легких тілесних ушкоджень, що спричинили короточасний розлад здоров'я. Місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, закрив на підставі п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення стосовно обвинуваченого за ч. 2 ст. 125 КК у зв'язку з відмовою потерпілої від обвинувачення.

У касаційній скарзі прокурор зазначав про неправомірне закриття кримінального провадження через неврахування судом вимог ЗУ від 06.12.2017 № 2227-VIII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» (далі Закон №2227-VIII).

Верховний Суд вказав, що згідно із ст. 1 ЗУ від 07.12.2017 № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (далі Закон № 2229-VIII) під домашнім насильством розуміється діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Водночас у п. «b» ст. 3 Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (далі Стамбульська конвенція) визначає домашнє

наси́льство як всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні. Як наголошується у Стамбульській конвенції (ст. 2), її положення застосовуються до всіх форм насильства щодо жінок, у тому числі до домашнього насильства, яке зачіпає жінок непропорційно.

З огляду на викладене очевидним є те, що формулювання поняття «злочин, пов'язаний із домашнім насильством» є ширшим за поняття «домашнє насильство» у нормі ст. 126-1 КК і може полягати не лише у вчиненні цього злочину, а й в інших суспільно небезпечних діяннях, які мають ознаки домашнього насильства. Тому поняття «злочин, пов'язаний із домашнім насильством» не є відсилочним, у розумінні законодавця має комплексний характер й регламентується у різних сферах суспільних відносин. При встановленні змісту згаданого поняття слід виходити з конкретних фактичних обставин справи, а не тільки з кваліфікації дій винуватця.

У контексті зазначеного «злочин, пов'язаний із домашнім насильством» слід вважати будь-яке кримінальне правопорушення, обставини вчинення якого містять хоча б один із елементів, перелічених у ст. 1 ЗУ № 2229-VIII, незалежно від того, чи вказано їх у відповідній статті (частині статті) КК як ознаки основного або кваліфікованого складу злочину.

Отже до злочину, пов'язаного з домашнім насильством, на який поширюється заборона у п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК, слід відносити не тільки злочин, передбачений ст. 126-1 КК, та злочин, що містить кваліфікуючу ознаку «вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах», але й кримінальне правопорушення з ознаками діяння (дії або бездіяльність), поняття якого визначено у ст. 1 Закону № 2229-VIII.

Постанова ОП ККС від 12.02.2020 у справі № 453/225/19 (провадження № 51-4000кмо19 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87602679>)

Обвинувачений відповідно до обвинувального акту обвинувачувався у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 125 КК, а саме в тому, що він під час сварки з потерпілою, з якою спільно проживає, на ґрунті особистих неприязних відносин умисно завдав їй два удари долонею правої руки в обличчя та з силою стиснув ліву руку, заподіявши їй легкі тілесні ушкодження.

Також було визнано обставинами, які обтяжують покарання, рецидив злочину та вчинення кримінального правопорушення щодо іншої особи, з якою винний перебуває у сімейних або близьких відносинах.

Ухвалою місцевого суду, залишеною без змін апеляційним судом, кримінальне провадження за обвинуваченням особи у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 125 КК, закрито у зв'язку з відмовою потерпілої від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

У касаційній скарзі прокурор указував, що апеляційний суд не дотримався приписів кримінального процесуального закону, а саме п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК в частині заборони закриття кримінального провадження у зв'язку з відмовою потерпілого щодо кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насиллям.

Верховний Суд не погодився з позицією судів попередніх інстанцій про можливість закриття цього кримінального провадження, оскільки поняття «злочин, пов'язаний із домашнім насильством», яке вживається в п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК, охоплює не лише склад злочину, передбачений ст. 126-1 КК, але й інші суспільно небезпечні діяння, які мають ознаки домашнього насильства.

Верховний Суд вказав, що під ознаки домашнього насильства можуть підпадати різні склади злочинів за умови, що відповідний злочин вчиняється в сім'ї чи в межах місця проживання або щодо родичів, або щодо колишнього чи теперішнього подружжя, або щодо іншої особи, яка спільно проживає (проживала) з кривдником однією сім'єю, але не перебуває (не перебувала) у родинних відносинах чи у шлюбі з ним.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 06.03.2023 у справі № 472/302/22 (провадження № 51-170км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109479890>

5. Призначення покарання та звільнення від його відбування

Вироком місцевого суду обвинувачену визнано винуватою та засуджено за ч. 1 ст. 115 КК, а саме за те, що вона у ході бійки зі своїм чоловіком, діючи на ґрунті довготривалих неприязних відносин, що склалися між подружжям під час їхнього спільного проживання, морального приниження її та їхніх дітей, реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на позбавлення життя потерпілого, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер своїх дій, свідомо передбачаючи та бажаючи настання негативних наслідків у вигляді смерті іншої людини, нанесла потерпілому дерев'яною битою не менше п'яти ударів у голову, заподіявши останньому тяжких тілесних ушкоджень, від яких потерпілий помер на місці події. Суд першої інстанції призначив засудженій покарання у виді позбавлення волі на строк 9 років 6 місяців.

Апеляційний суд змінив вирок місцевого суду стосовно засудженої, пом'якшив призначене їй за ч. 1 ст. 115 КК покарання до 7 років позбавлення волі.

У касаційній скарзі потерпілий вказував на невідповідність призначеного покарання ступеню тяжкості та особі засудженій внаслідок м'якості.

Верховний Суд вказав, що пом'якшуючи призначене засудженій покарання, суд апеляційної інстанції свої висновки обґрунтував, зокрема, тим, що вбивство потерпілого було зумовлено також і протиправною поведінкою загиблого, який роками знущався з обвинуваченої та її дітей, бив їх, ображав словесно, водночас визнавши такі дії домашнім насильством стосовно обвинуваченої з боку її чоловіка та обставиною, яка пом'якшує призначене їй покарання. При цьому апеляційний суд безпосередньо не дослідив доказів, наявних в матеріалах кримінального провадження, та, обмежившись лише допитом обвинуваченої й потерпілих, дав свою, відмінну від суду першої інстанції, оцінку обставинам конфлікту між засудженою і потерпілим та характеру поведінки останнього.

Суд апеляційної інстанції, обґрунтовуючи свій висновок щодо пом'якшення засудженій покарання, визнав обставиною, що пом'якшує покарання - домашнє насильство стосовно неї з боку її чоловіка. Однак така обставина встановлена апеляційним судом з порушенням вимог КПК. Суд не врахував належним чином конкретних обставин кримінального провадження, тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, поведінки засудженої після вчинення злочину, що в свою чергу свідчить про недотримання принципу співмірності та індивідуалізації покарання.

З огляду на викладене Верховний Суд скасував ухвалу апеляційного суду та призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС від 06.04.2023 у справі № 674/969/19 (провадження № 51-2633км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110175728>

Вироком місцевого суду обвинуваченого визнано винуватим у вчиненні домашнього насильства відносно своєї матері, якій він заподіяв легкі тілесні ушкодження, та засуджено за ст. 126-1 КК, призначено йому покарання у виді громадських робіт на строк 150 годин. Суд апеляційної інстанції вирок місцевого суду скасував в частині призначеного покарання та ухвалив новий вирок, яким засудженому призначив покарання у виді позбавлення волі на строк 2 роки. Вказав, що суд першої інстанції не врахував, що обвинувачений раніше неодноразово судимий за вчинення злочинів, пов'язаних із домашнім насильством, маючи непогашену судимість, протягом короткого періоду після відбування покарання знову вчинив злочин, передбачений ст. 126-1 КК.

У касаційній скарзі засуджений, серед іншого, стверджував, що суд, призначаючи йому покарання, безпідставно врахував попередні вироки, які в силу ст. 88 КК не є предметом цього кримінального провадження.

Верховний Суд зазначив, що ті обставини, що підсудний був у минулому неодноразово судимий за вчинення злочинів, пов'язаних із домашнім насильством, та маючи непогашену судимість протягом короткого періоду після відбування покарання знову вчинив злочин, передбачений ст. 126-1 КК, свідчать про те, що призначене покарання у виді громадських робіт є недостатнім для його виправлення і запобігання вчиненню ним нових злочинів, з огляду на що висновок апеляційного суду про призначення підсудному покарання у виді позбавлення волі є обґрунтованим.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС від 20.04.2021 у справі № 457/529/20 (провадження № 51-883км21) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96503082>

За вироком місцевого суду обвинуваченого визнано винуватим та засуджено за ст. 126-1 КК, а саме за те, що він умисно, систематично вчиняв психологічне та фізичне насильство щодо своєї колишньої дружини, з якою спільно проживав. На підставі ст. 75 КК засудженого звільнено від відбування покарання з випробуванням.

Вироком апеляційного суду вирок районного суду в частині призначеного засудженому покарання скасовано, ухвалено новий вирок, яким його засуджено за ст. 126-1 КК до покарання у виді 5 місяців арешту.

У касаційній скарзі захисник стверджував, що апеляційний суд порушив загальні засади призначення покарання, внаслідок чого визначив засудженому занадто суворе покарання.

Верховний Суд погодився з рішенням апеляційного суду, який зазначив, що суд першої інстанції в повній мірі не врахував те, що засуджений неодноразово притягувався до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства щодо потерпілої, на шлях виправлення не став та продовжив вчиняти систематичне фізичне та психологічне насильство по відношенню до потерпілої. При цьому, засуджений не зважав, що очевидцями таких конфліктів були їх неповнолітні діти, свою вину у вчиненому не визнав. Як наслідок, останньому рекомендовано судовим експертом обов'язкове проходження програми психологічної реабілітації.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС від 12.07.2022 у справі № 685/656/21 (провадження № 51-736км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105190848>

За вироком місцевого суду обвинуваченого визнано винуватим та засуджено за ст. 123 КК, а саме за те, що він під час конфлікту зі своєю дружиною, перебуваючи в стані сильного душевного хвилювання, схопив

кухонний ніж і завдав останній сім ножових поранень в різні частини тіла, чим спричинив їй тяжкі тілесні ушкодження, від яких потерпіла померла в лікарні. Після цього, засуджений завдав і собі чотири ножові поранення.

Апеляційний суд вказаний вирок скасував в частині призначення покарання. Звільнив засудженого від відбування призначеного покарання на підставі п. «в» ст. 1 ЗУ «Про амністію у 2016 році».

У касаційній скарзі прокурор стверджував, що суд апеляційної інстанції не врахував, що амністія не застосовується до осіб, що мають дітей, яким не виповнилося 18 років і вчинили злочини, що посягають на охоронювані законом права та інтереси цих дітей. Крім того, судом не взято до уваги, що злочин було вчинено у присутності малолітньої доньки засудженого, що згідно ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» відносить її до кола осіб, постраждалих від домашнього насильства, та додатково свідчить про необґрунтованість звільнення засудженого від покарання.

Верховний Суд вказав, що пунктом «г» ст. 9 ЗУ «Про амністію у 2016 році», передбачено, що амністія не застосовується до осіб, які мають дітей, яким не виповнилося 18 років, і вчинили злочини, що посягають на життя, здоров'я, честь, гідність чи інші охоронювані законом права та інтереси цих дітей.

На думку касаційного суду, злочинні дії засудженого, що призвели до смерті його дружини, є такими, що у розумінні п. «г» ст. 1 ЗУ «Про амністію у 2016 році» посягають на охоронювані законом права та інтереси їхніх спільних дітей, передбачені Конвенцією ООН «Про права дитини» та ЗУ «Про охорону дитинства», а саме права на батьківське піклування, повноцінний фізичний, інтелектуальний, моральний, культурний, духовний і соціальний розвиток. За таких обставин, амністія до засудженого не може бути застосована.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС від 12.11.2019 у справі № 522/20208/15-к (провадження № 51-6488км18) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85836384>

6. Обмежувальні заходи, які застосовуються до осіб за вчинення домашнього насильства. Порушення обмежувальних приписів

Місцевий суд визнав винуватим і засудив обвинуваченого за ст. 126-1 КК, за те, що він у період часу з 25.03.2023 по 12.02.2024 систематично вчинював домашнє насильство стосовно своєї матері. Суд першої інстанції призначив обвинуваченому покарання у виді позбавлення волі на строк 1 рік. Апеляційний суд змінив цей вирок у частині призначення покарання, призначивши обвинуваченому покарання у виді громадських робіт на строк 240 годин.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що потерпіла просила у суді апеляційної інстанції про направлення її сина на лікування, оскільки його агресивні дії стосовно неї продовжувались. Проте апеляційний суд не застосував

до обвинуваченого положення ст. 91-1 КК, які передбачають можливість застосування до особи, яка вчинила домашнє насильство, один або декілька обмежувальних заходів, не врахував інтересів потерпілої від злочину та тривалості вчинення домашнього насильства.

За приписами ст. 91-1 КК в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, одночасно з призначенням покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або звільненням з підстав, передбачених цим Кодексом, від кримінальної відповідальності чи покарання, суд може застосувати до особи, яка вчинила домашнє насильство, один або декілька обмежувальних заходів, відповідно до якого (яких) на засудженого можуть бути покладені ряд обов'язків, у тому числі направлення для проходження програми для кривдників.

Згідно з п. 10 ст. 26 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» у разі порушення кримінального провадження у зв'язку з вчиненням домашнього насильства перелік заходів щодо тимчасового обмеження прав або покладення обов'язків на особу, яка підозрюється, обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, або визнана винною у його вчиненні, а також порядок застосування таких заходів визначаються КК та КПК.

Відповідно до положень ч. 3 ст. 91-1 КК заходи, передбачені частиною першою цієї статті, можуть застосовуватися на строк від одного до трьох місяців і за потреби можуть бути продовжені на визначений судом строк, але не більше як на 12 місяців.

Враховуючи встановлені конкретні обставини вчинення домашнього насильства у цій справі, суд апеляційної інстанції не застосував вимоги ст. 91-1 КК, а саме покладення судом на обвинуваченого – особи, яка вчинила домашнє насильство, обмежувальних заходів, зокрема у виді проходження програми для кривдників, не врахувавши тривалості вчинення домашнього насильства, інтересів потерпілої, з метою зміни поведінки обвинуваченого шляхом застосування відповідних психологічних методів, тобто не застосував закон, який підлягав застосуванню.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС від 05.12.2024 у справі № 185/2010/24 (провадження № 51-3310км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123678707>

Вироком місцевого суду, залишеним без зміни апеляційним судом, обвинуваченого визнано винуватим та засуджено за ст. 390-1 КК, а саме за те, що він умисно не виконав обмежувальних приписів, чим порушив встановлені судом заходи тимчасового обмеження щодо своєї матері.

У касаційній скарзі захисник вважав, що в діях його підзахисного відсутній склад інкримінованого кримінального правопорушення, тому що обвинувачений не мав прямого умислу на невиконання обмежувальних приписів, а приходив до матері з її дозволу, тож суди застосували закон, який не підлягав застосуванню, а саме ст. 390-1 КК.

У диспозиції ст. 390-1 КК чітко визначено, що таке діяння може бути вчинене лише умисно, тому суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом. Склад цього кримінального правопорушення є формальним та вважається закінченим з моменту, коли хоча б один з обов'язків, встановлених відповідним обмежувальним приписом суду, було порушено зобов'язаною особою. Винна особа, умисно не виконуючи ці заходи, усвідомлює протиправність своєї поведінки, а отже розуміє і суспільну небезпечність вчинюваного нею діяння, пов'язаного із посяганням на правосуддя, – не виконує обмеження, встановлені рішенням суду, та бажає так діяти. При цьому мотив і мета для кваліфікації значення не мають.

Як видно з матеріалів провадження, обвинувачений приходив до місця проживання своєї матері з власної ініціативи, без її згоди. Він щоразу влаштовував сварку, на зауваження матері не реагував, тому вона була вимушена викликати працівників поліції. Як наслідок обвинувачений вчинив щодо матері нові випадки домашнього насильства, за що постановою суду був притягнутий до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 06.11.2025 у справі № 686/10357/24 (провадження № 51-1443км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131713627>

РОЗДІЛ II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Докази і доказування

Вироком місцевого суду обвинуваченого визнано винуватим та засуджено за ч. 1 ст. 125, ст. 126-1 КК, а саме за те, що він 04.04.2020 заподіяв своїй колишній дружині легких тілесних ушкоджень, а 23.03.2020, 05.04.2020 та 16.06.2020 вчинив над нею психологічне насильство, а саме: нецензурною лайкою принижував її честь та гідність, що призвело до психологічних страждань, емоційної залежності, погіршення якості життя.

Апеляційний суд скасував вирок суду першої інстанції в частині засудження за ст. 126-1 КК та закрит кримінальне провадження на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК.

У касаційній скарзі прокурор стверджував, що висновок апеляційного суду про недоведеність систематичності вчинення обвинуваченим домашнього

насильства до моменту внесення відомостей до ЄРДР є необґрунтованим, і призвів до помилкового рішення про відсутність складу злочину, передбаченого ст. 126-1 КК.

Верховний Суд вказав, що домашнє насильство може доводитися будь-якими доказами, допустимими у кримінальному провадженні, і закон не містить вимоги доведення його спеціально визначеними засобами доказування. Серед іншого, суд може прийняти до уваги адміністративні протоколи поліції, обмежувальні приписи, рішення суду в справі про адміністративне правопорушення, які оцінюються ним у сукупності з іншими доказами, наданими сторонами.

Апеляційний суд мав прийняти до уваги ті епізоди, за якими засуджений згодом був притягнутий до адміністративної відповідальності, коли робив висновок про доведеність чи недоведеність систематичності домашнього насильства. Так, засуджений, використовуючи ту обставину, що його дочка з потерпілою проживали з його згоди в його квартирі, намагався встановити для потерпілої обмеження у сфері її приватного життя, що й призводило до тих епізодів, які були предметом розгляду в цій справі. Однак апеляційний суд не взяв до уваги докази, що прямо стосуються предмету доказування у даній справі, керуючись міркуваннями, що не ґрунтуються на вимогах КПК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС від 28.02.2023 у справі № 725/4683/20 (провадження № 51-6067км21) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109395413>

Вироком місцевого суду обвинуваченого визнано винуватим і засуджено за ст. 126-1 КК, а саме за те, що він систематично вчиняв психологічне насильство щодо своєї колишньої дружини, що призвело до психологічних страждань у неї, погіршення психологічного самопочуття, якості життя.

Ухвалою апеляційного суду зазначений вирок скасовано, а кримінальне провадження закрито на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284, ч. 1 ст. 417 КПК у зв'язку з відсутністю в діянні особи складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК.

У касаційній скарзі прокурор стверджував, що апеляційний суд: не зіставив фактичних обставин правопорушення в адміністративному та кримінальному провадженнях; не з'ясував наявність у даній конкретній справі умов, які не виключають подвійного провадження в рамках кримінального та адміністративного права; систематичні дії останнього призвели до психологічних страждань потерпілої та погіршення якості її життя, тобто до наслідків, які не охоплюються ч. 2 ст. 173-2 КУпАП.

Верховний Суд вказав, що норми кримінального процесуального законодавства не передбачають необхідності доведення факту домашнього насильства якимось певним видом доказів. Діяння

та наслідки, зазначені у ст. 126-1 КК, підлягають доказуванню і оцінці, виходячи з положень статей 84, 92, 94 КПК.

Тобто факт документування домашнього насильства має значення для доказування систематичності, але не більше ніж інші передбачені законом докази, тому не має значення, чи було відображено в адміністративному протоколі поліції, в обмежувальному приписі чи в іншому документі факти актів насильства. Систематичність домашнього насильства, яке наполегливо продовжує вчиняти винувата особа, у тому числі, але не виключно, може бути підтверджена попереднім притягненням її до адміністративної відповідальності не менше двох разів за вчинення правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП.

За таких обставин те, що особу раніше притягували до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП, не виключає наявності в її діях складу кримінального правопорушення, якщо вона продовжує вчиняти домашнє насильство, кількість епізодів яких загалом не менше трьох і ці систематичні дії потягли наслідки, визначені ст. 126-1 КК. Неврахування зазначених обставин зумовило неправильне застосування апеляційним судом закону України про кримінальну відповідальність.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС від 14.06.2022 у справі № 585/3184/20 (провадження № 51-5266км21) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105301745>

Вироком місцевого суду обвинуваченого визнано винуватим та засуджено за ч. 3 ст. 185 КК, ст. 126-1 КК, зокрема, за те, що він, будучи особою, яка раніше притягувалась до адміністративної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї, діючи умисно та з мотивів явної неповаги до існуючих норм співжиття в сім'ї, на ґрунті неприязних відносин, вчинив щодо своєї матері дії психічного насильства, що виразилось в словесних образах нецензурною лайкою та демонстрації своєї фізичної переваги, тим самим завдав шкоду психічному здоров'ю потерпілої.

Апеляційний суд зазначений вирок в частині засудження за ст. 126-1 КК скасував, а кримінальне провадження закрит на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з відсутністю в його діянні складу кримінального правопорушення.

У касаційній скарзі прокурор стверджував, що закриття кримінального провадження є незаконним, адже обвинувачений притягувався до адміністративної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї щодо своєї пристарілої матері, за виключенням останнього епізоду від 21.10.2020, вчинення якого свідчить про закономірну послідовність його протиправних дій та наявність тенденції до продовження такої поведінки, тобто має системний

характер, а отже і підвищений ступінь небезпеки таких діянь, що не охоплюється складом адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 173-2 КУпАП.

Верховний Суд вказав, що словосполучення «систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства» описує діяння. Закінченим кримінальне правопорушення, передбачене ст. 126-1 КК, вважається з моменту вчинення хоча б однієї із трьох форм насильства (фізичного, психологічного чи економічного) втретє, у результаті чого настав хоча б один із вказаних в законі наслідків. При цьому не має значення, чи було відображено в адміністративному протоколі поліції, в обмежувальному приписі чи в іншому документі факт перших двох актів насильства. Факт документування має значення для доказування систематичності, але не більше ніж інші передбачені законом докази.

Шкода фізичному або психологічному здоров'ю потерпілої особи, передбачена 173-2 КУпАП, саме з метою відмежування від шкоди, визначеної ст. 126-1 КК, не охоплюється поняттям «фізичні або психологічні страждання, втрата працездатності, емоційна залежність, погіршення якості життя потерпілої особи».

Суд апеляційної інстанції при прийнятті рішення не зіставив фактичних обставин правопорушення в адміністративному та кримінальному провадженнях, не з'ясував наявність у даній конкретній справі умов, які не виключають подвійного провадження в рамках кримінального та адміністративного права, не врахував, що за фактом домашнього насильства 21.10.2019 обвинувачений до адміністративної відповідальності не притягувався, його систематичні дії призвели до психологічних страждань потерпілої та погіршення якості її життя, тобто до наслідків, які не охоплюються ч. 2 ст. 173-2 КУпАП.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС від 25.02.2021 у справі № 583/3295/19 (провадження № 51–6189км20) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95213443>

Вироком місцевого суду, залишеним без зміни апеляційним судом, особу визнано винуватою та засуджено за ч. 1 ст. 122 КК, а саме за те, що вона, діючи умисно на ґрунті неприязних відносин, завдала чотири удари кулаком по обличчю потерпілому, в результаті чого останньому було заподіяно тілесних ушкоджень середнього ступеня тяжкості.

У касаційній скарзі сторона захисту вказувала, що суд апеляційної інстанції дійшов необґрунтованого висновку про те, що вчинене кримінальне правопорушення пов'язане з домашнім насильством, цей суд вийшов за межі висунутого засудженому обвинувачення та безпідставно не закрит кримінальне провадження.

Верховний Суд вказав, що для того, щоб обґрунтувати наявність домашнього насильства у конкретному випадку, сторона обвинувачення має довести обставини, які свідчать, що потерпіла від інкримінованого злочину особа є у той же час і жертвою домашнього насильства. Це не виключає того, що докази існування ситуації домашнього насильства можуть міститися і в самих обставинах злочину, які доводять, що певний випадок насильства є проявом поведінки, характерної для домашнього насильства.

Необхідною умовою визнання судом злочину таким, що пов'язаний з домашнім насильством, є відображення цієї обставини у формулюванні обвинувачення з встановленням органом досудового розслідування відповідних фактичних обставин.

Як зазначено в обвинувальному акті, конфлікт між засудженим та потерпілим стався на ґрунті виниклих неприязних відносин, що саме по собі не свідчить про те, що насильство було зумовлено певним дискримінаційним ставленням до потерпілого з боку засудженого, як цього не було встановлено і під час судового розгляду кримінального провадження. Водночас з наданих потерпілим показань не можливо встановити, що дії засудженого були спрямовані на вчинення домашнього насильства. Таке обвинувачення не було висунуто засудженому згідно з обвинувальним актом та не було встановлено під час судового розгляду. Натомість суд апеляційної інстанції у своєму рішенні фактично встановив, що засуджений вчинив кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством, тим самим вийшов за межі обвинувачення.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС від 17.06.2021 у справі № 717/764/20 (провадження № 51-6117км20) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97829094>

II. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

2. Форми закінчення досудового розслідування. Закриття кримінального провадження

Обвинувачений згідно з обвинувальним актом обвинувачувався у тому, що він на ґрунті раптово виниклих неприязних відносин умисно завдав своїй дружині декількох ударів по голові й тулубу, заподіявши останній легких тілесних ушкоджень, що спричинили короточасний розлад здоров'я. Місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, закриття на підставі п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення стосовно обвинуваченого за ч. 2 ст. 125 КК у зв'язку з відмовою потерпілої від обвинувачення.

У касаційній скарзі прокурор зазначав про неправомірне закриття кримінального провадження через неврахування судом вимог ЗУ від 06.12.2017 № 2227-VIII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» (далі Закон №2227-VIII).

Верховний Суд вказав, що встановлена у п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК заборона закриття кримінального провадження поширюється на осіб, які вчинили злочин, пов'язаний із домашнім насильством, за умови, що слідчі органи пред'явили особі таке обвинувачення і вона мала можливість захищатися від нього. Натомість, як убачається з матеріалів цієї справи, в обвинувальному акті не міститься жодних посилань на вчинення обвинуваченим злочину, пов'язаного з домашнім насильством. У вказаному процесуальному документі слідчі органи також констатували відсутність обтяжуючих обставин.

Оскільки органами досудового розслідування обвинуваченому не інкримінувалося вчинення злочину, пов'язаного з домашнім насильством, він не був обізнаний із таким обвинуваченням і не мав можливості захищатися від нього.

З огляду на викладене об'єднана палата не погодилася з доводами прокурора про необхідність скасування ухвали апеляційного суду через неврахування застереження у п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК, адже це призведе до порушення конвенційних положень права на справедливий суд.

Постанова ОП ККС від 12.02.2020 у справі № 453/225/19 (провадження № 51-4000кмо19 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87602679>)

Органом досудового розслідування особа обвинувачувалася в тому, що вона завдала своїй дружині щонайменше 12-14 ударів кулаком в ділянку голови, молочних залоз та лівого передпліччя, чим заподіяла потерпілій легкі тілесні ушкодження, що спричинили короточасний розлад здоров'я. Крім цього, відносно обвинуваченого складено два протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, за фактом вчинення щодо своєї дружини психологічного насильства та заподіяння тілесних ушкоджень.

Вироком місцевого суду обвинуваченого визнано винуватим та засуджено за ст. 126-1 КК. Апеляційний суд цей вирок скасував та закриття кримінальне на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку із відсутністю складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК.

Сторона обвинувачення та потерпіла у касаційних скаргах стверджували про те, що поза увагою апеляційного суду залишились докази на підтвердження факту заподіяння потерпілій легких тілесних ушкоджень, що спричинили короточасний розлад здоров'я.

Верховний Суд констатував, що фізичне насильство, яке передбачене у ст. 126-1 КК, може полягати в спричиненні умисних легких тілесних ушкоджень (ст. 125 КК). Тобто йдеться про те, що означені кримінально правові норми конкурують як частина і ціле.

Закриваючи кримінальне провадження щодо кривдника у зв'язку із відсутністю у його діянні складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК, апеляційний суд не звернув уваги на підтверджений матеріалами кримінального провадження факт спричинення потерпілій легких тілесних ушкоджень, що за своїм характером та обсягом спричинили короточасний розлад її здоров'я.

Склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 125 КК є менш тяжким, аніж той, що передбачений ст. 126-1 КК.

Верховний Суд вказав, що закриття судом кримінального провадження у тих випадках, коли існують підстави для перекваліфікації дій обвинуваченого судом, не виправдовує легітимних очікувань особи, яка зазнала шкоди і не узгоджується із завданнями кримінального судочинства. Відмова держави від кримінального переслідування особи за наявності у її діях ознак іншого кримінального-караного діяння (менш тяжкого, ніж те, у якому їй пред'явлено обвинувачення) суперечитиме таким засадам як верховенство права, законність та диспозитивність, що призведе до безкарності винного, а особу, якій завдано шкоду, поставить у становище правової незахищеності і створить умови для повторної віктимізації.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС від 19.10.2021 у справі №552/2540/20 (провадження № 51-3807км21) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100457470>

Вироком місцевого суду обвинуваченого визнано винуватим та засуджено за ч. 1 ст. 126 КК, а саме за те, що він під час конфлікту зі своєю колишньою дружиною, що виник на ґрунті особистих неприязних відносин, умисно наніс останній один удар кулаком лівої руки у праву частину голови та один удар в область правого плеча потерпілої, в результаті яких потерпілій було завдано фізичного болю. На підставі п. 2 ч. 1 ст. 49, ч. 5 ст. 74 КК звільнено від призначеного покарання у зв'язку із закінченням строків давності.

Ухвалою апеляційного суду вирок районного суду скасовано, а кримінальне провадження закрито на підставі п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК.

У касаційній скарзі прокурор вказував, що апеляційний суд не правильно розтлумачивши закон, передчасно дійшов висновку, що у діях обвинуваченого відсутні ознаки «домашнього насильства», при цьому залишив без уваги, що в обвинувальному акті та у вирокі суду обставиною, що обтяжує покарання, було встановлено вчинення кримінального правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя.

Верховний Суд вказав, що оскільки обвинувачений вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 126 КК, щодо своєї колишньої дружини, тобто правопорушення пов'язане з домашнім насильством, тому відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК кримінальне провадження щодо нього не можна було закрити у зв'язку з відмовою потерпілої від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

Таким чином, апеляційний суд не мав правових підстав для застосування положень п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС від 06.03.2023 у справі № 725/3827/20 (провадження № 51-3048км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109479949>

Місцевий суд, з яким погодився апеляційний суд, заклав кримінальне провадження за обвинуваченням особи у вчиненні кримінального проступку, передбаченого ч. 2 ст. 125 КК, на підставі п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з відмовою потерпілої від обвинувачення.

Як убачається з ухвали місцевого суду, обвинувачений на ґрунті раптово виниклих неприязних відносин, діючи з прямим умислом, з метою спричинення тілесних ушкоджень своїй співмешканці, завдав їй одного удару долонею правої руки в голову, заподіявши легкі тілесні ушкодження, що спричинили короточасний розлад здоров'я.

У касаційній скарзі прокурор стверджував, що, оскільки обвинувачений вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 125 КК щодо співмешканки, тобто – кримінальний проступок, пов'язаний із домашнім насильством, то відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК кримінальне провадження щодо нього не можна було закрити у зв'язку з відмовою потерпілої від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

Верховний Суд вказав, що оскільки обвинуваченому було пред'явлено обвинувачення у вчиненні кримінального проступку, пов'язаного із домашнім насильством, ця обставина була визнана обтяжуючою, та він мав можливість захищатися від цього обвинувачення, за таких обставин відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК кримінальне провадження щодо нього не можна було закрити у зв'язку з відмовою потерпілої від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС від 27.09.2023 у справі № 550/967/22 (провадження № 51-3766км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113817340>

Згідно обвинувального акту особа обвинувачувалася у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 125 КК, а саме в тому, що під час сварки з потерпілою на ґрунті особистих неприязних відносин умисно

завдала їй два удари долонею правої руки в обличчя та з силою стиснув ліву руку потерпілої, заподіявши потерпілій легкі тілесні ушкодження.

Ухвалою місцевого суду, залишеною без змін апеляційним судом, кримінальне провадження закрито у зв'язку з відмовою потерпілої від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що апеляційний суд не дотримався приписів кримінального процесуального закону, а саме п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК в частині заборони закриття кримінального провадження у зв'язку з відмовою потерпілого щодо кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насиллям.

Верховний Суд вказав, що обов'язковою умовою визнання судом злочину, пов'язаним із домашнім насильством, є відображення зазначеного у формулюванні обвинувачення (у повідомленні про підозру, в обвинувальному акті) із встановленням органами досудового розслідування відповідних фактичних обставин (ступінь родинних відносин або спорідненості між потерпілим та винуватцем, характер насильства тощо).

Обвинувачений відповідно до обвинувального акту обвинувачувався у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 125 КК, а саме в нанесенні умисного легкого тілесного ушкодження та, зокрема, було визнано обставинами, які обтяжують покарання, рецидив злочину та вчинення кримінального правопорушення щодо іншої особи, з якою винний перебуває у сімейних або близьких відносинах. Крім того, в обвинувальному акті також зауважується, що обвинувачений і потерпіла спільно проживали однією сім'єю, що у свою чергу згідно із законом № 2229-VIII підтверджує, що вчинене кримінальне правопорушення підпадає під поняття «злочин, пов'язаний із домашнім насильством».

За таких обставин, відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК, кримінальне провадження щодо обвинуваченого не можна було закрити у зв'язку з відмовою потерпілої від обвинувачення в кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, що суперечить змісту вказаної норми КПК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 06.03.2023 у справі № 472/302/22 (провадження № 51-170км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109479890>

3. Звернення до суду з обвинувальним актом

Ухвалою місцевого суду, залишеною без змін апеляційним судом, кримінальне провадження за обвинуваченням особи у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 125 КК, закрито на підставі п. 7 ч. 1 ст. 284 КК у зв'язку з відмовою потерпілого від обвинувачення.

Як убачається з ухвали місцевого суду, особа обвинувачувалася в тому, що вона на ґрунті особистих неприязних відносин, що виникли раптово, ударила дерев'яною табуреткою по голові свого брата, спричинивши йому легке тілесне ушкодження, що потягло короточасний розлад здоров'я у виді забо-розсіченої рани.

У касаційній скарзі прокурор стверджував, що обвинувачений вчинив злочин, пов'язаний із домашнім насильством, стосовно свого рідного брата, що виключало можливість закриття кримінального провадження місцевим судом на підставі, передбаченій п. 7 ч. 1 ст. 284 КК.

Верховний Суд погодився з рішеннями судів попередніх інстанцій та вказав, що обов'язковою умовою визнання судом злочину – незалежно від його родового чи безпосереднього об'єкта – пов'язаним із домашнім насильством, є відображення зазначеного у формулюванні обвинувачення (у повідомленні про підозру, в обвинувальному акті) із встановленням органами досудового розслідування відповідних фактичних обставин (ступінь родинних відносин або спорідненості між потерпілим та винуватцем, характер насильства тощо). За відсутності цього гарантоване право на захист істотно порушено і, беручи до уваги імперативність приписів п. 19 ч. 1 ст. 7, частин 3, 6 ст. 22, ч. 1 ст. 337 КПК, унеможливорює застосування згаданого інституту заборони закриття кримінального провадження щодо злочинів, передбачених ст. 125 КК.

Згідно з обвинувальним актом особа обвинувачувалася у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 125 КК, а саме в умисному спричиненні легкого тілесного ушкодження, що потягло короточасний розлад здоров'я, своєму брату.

Однак вчинення злочину стосовно члена сім'ї або іншої особи, зазначеної в ч. 2 ст. 3 Закону № 2227-VIII, автоматично не скасовує гарантій права на захист. Якщо сторона обвинувачення вважає, що суспільно небезпечне діяння пов'язано саме з домашнім насильством, вона про це обов'язково має зазначити у повідомленні про підозру, в обвинувальному акті, а на обґрунтування своєї позиції надати відповідні докази. Інакше підозрюваний (обвинувачений) буде позбавлений процесуальної можливості ефективно захищатися та спростувати висунуте обвинувачення.

Натомість, в обвинувальному акті не міститься жодних посилань на вчинення особою злочину, пов'язаного з домашнім насильством. У вказаному процесуальному документі слідчі органи також констатували відсутність обтяжуючих обставин. Оскільки органами досудового розслідування особі не інкримінувалося вчинення злочину,

пов'язаного з домашнім насильством, він не був обізнаний із таким обвинуваченням і не мав можливості захищатися від нього.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС від 04.06.2020 у справі № 531/193/19 (провадження № 51-797км20) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89763170>

Ухвалою місцевого суду, залишеною без зміни апеляційним судом, кримінальне провадження за обвинуваченням особи у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 129 КК, закрито у зв'язку з відмовою потерпілого від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

У касаційній скарзі прокурор вважав, що суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, в порушення п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК, зміни до якого внесені ЗУ №2227-VIII, незаконно заклав кримінальне провадження у зв'язку з відмовою потерпілого від обвинувачення, оскільки вважає, що інкриміноване особі правопорушення пов'язане з домашнім насильством.

Верховний Суд вказав, що як убачається зі змісту оскарженого судового рішення, особа обвинувачується у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 129 КК, а саме погрозі вбивством дружині. В обвинувальному акті щодо нього не йдеться про пов'язаність інкримінованого йому злочину з домашнім насильством, в тому числі не вказано на вчинення злочину, пов'язаного з домашнім насильством, як на обставину, яка обтяжує покарання.

Згідно ч. 1 ст. 337 КПК судовий розгляд проводиться лише стосовно особи, якій висунуто обвинувачення, і лише в межах висунутого обвинувачення відповідно до обвинувального акта. Таким чином, обґрунтування касаційної скарги не містить доводів, які викликають необхідність перевірки їх матеріалами кримінального провадження, а із касаційної скарги та наданої до неї копії судового рішення вбачається, що підстав для задоволення скарги немає.

Ухвала колегії суддів Третьої судової палати ККС від 28.10.2020 у справі № 453/564/20 (провадження № 51-4702ск20) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92483057>

Згідно із обвинувальним актом обвинувачений, діючи умисно, схопив дочку за волосся та вдарив її в обличчя, чим спричинив їй фізичний біль без наслідків у вигляді тілесних ушкоджень. Опісля схопив за волосся свою дружину та діючи умисно з метою спричинення тілесних ушкоджень, наніс останній 5-6 ударів по голові та обличчю, у результаті чого спричинив їй легкі тілесні ушкодження.

Ухвалою місцевого суду, залишеною без змін апеляційним судом, закрито кримінальне провадження за обвинуваченням особи у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 125 КК, у зв'язку з відмовою потерпілої від обвинувачення.

Суть доводів скарги касатора зводилась до безпідставного закриття кримінального провадження за його обвинуваченням на підставі п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК, оскільки не було враховано те, що інкриміноване йому кримінальне правопорушення пов'язане з домашнім насильством, а тому не може бути закрито на підставі вказаної норми, тобто у зв'язку з відмовою потерпілої від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

Верховний Суд зазначив, якщо суспільно небезпечне діяння пов'язане саме з домашнім насильством, то сторона обвинувачення має про це обов'язково зазначити у повідомленні про підозру, в обвинувальному акті, а на обґрунтування своєї позиції надати відповідні докази.

Органами досудового розслідування обвинуваченому не інкримінувалося вчинення кримінального правопорушення пов'язаного з домашнім насильством, а тому його дії не охоплюються ст. 126-1 КК та не могли бути кваліфіковані за вказаною нормою, а відтак органами досудового розслідування кваліфіковані за ч. 1 ст. 125 КК як умисне заподіяння легкого тілесного ушкодження.

Твердження обвинуваченого про нанесення ним своїй дружині тілесних ушкоджень, як про це зазначено в обвинувальному акті, не доводить факт вчинення ним кримінального правопорушення, пов'язаного саме з домашнім насильством, оскільки, крім іншого, у його діях відсутня така кваліфікуюча ознака кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК, як «систематичність вчинення фізичного насильства».

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС від 28.02.2023 у справі № 496/4142/14-к (провадження № 51-4103км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109303198>

III. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ

4. Складання досудової доповіді

Вироком місцевого суду обвинуваченого визнано винуватим у вчиненні домашнього насильства відносно своєї матері, якій він заподіяв легкі тілесні ушкодження, та засуджено ст. 126-1 КК, призначено йому покарання у виді громадських робіт на строк 150 годин. Апеляційний суд вказаний вирок місцевого суду скасував в частині призначеного покарання та ухвалив новий вирок, яким засудженому призначив покарання у виді позбавлення волі на строк 2 роки.

У касаційній скарзі засуджений, серед іншого, вказував про відсутність у кримінальному провадженні досудової доповіді, яка відповідно до ст. 314-1 КПК, повинна була б бути складена представником уповноваженого органу з питань пробації.

Верховний Суд зазначив, що в підготовчому судовому засіданні суд має право постановити ухвалу, якою доручити представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь (п. 6 ч. 3 ст. 314-1 КПК). Відповідно до ч. 2 ст. 314-1 КПК досудова доповідь складається щодо особи, обвинуваченої у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості, або тяжкого злочину, нижня межа санкції якого не перевищує п'яти років позбавлення волі.

Із зазначених норм закону випливає, що вирішення питання під час підготовчого судового засідання щодо складання досудової доповіді є правом суду, яке обмежується винятковими випадками, коли складання такої досудової доповіді є обов'язковим. Водночас, як убачається з матеріалів за касаційною скаргою складання досудової доповіді щодо засудженого не було обов'язковим.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС від 20.04.2021 у справі № 457/529/20 (провадження № 51-883км21) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96503082>

5. Провадження в суді апеляційної інстанції. Відмова у відкритті провадження

За вироком місцевого суду обвинуваченого визнано винуватим та засуджено за ст. 126-1 КК, а саме за те, що він умисно систематично вчиняв психологічне насильство щодо своєї дружини. Судовий розгляд кримінального провадження щодо засудженого було проведено в порядку ч. 3 ст. 349 КПК.

Ухвалою апеляційного суду відмовлено у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою засудженого на вказаний вирок на підставі ч. 4 ст. 399 КПК. Суддя апеляційного суду мотивував своє рішення тим, що судовий розгляд кримінального провадження щодо засудженого було проведено в порядку ч. 3 ст. 349 КПК, а тому посилання засудженого в апеляційній скарзі на порушення місцевим судом норм матеріального та процесуального права, свідчить про оскарження вироку суду на підставах, на яких його не може бути оскаржено згідно з положеннями ч. 2 ст. 394 КПК.

У касаційній скарзі засуджений вказував, що апеляційний суд залишив поза увагою наведені в його апеляційній скарзі доводи щодо тяжкості призначеного йому покарання та незгоди із обтяжуючими покарання обставинами і незаконно, всупереч вимогам ст. 394, ч. 4 ст. 399 КПК, відмовив у відкритті провадження.

Верховний Суд не погодився з указаним висновком апеляційного суду, адже він суперечить точному змісту законодавчих приписів. Зокрема, застосувавши положення КПК, які регламентують особливості апеляційного оскарження окремих судових рішень (ч. 2 ст. 394 КПК), апеляційний суд не врахував, що такі особливості не стосуються можливості оскарження в апеляційному порядку вироку з інших підстав, не вказаних у цій статті, у тому числі з підстави невідповідності призначеного покарання тяжкості вчиненого

кримінального правопорушення та особі засудженого. Отже суд апеляційної інстанції, приймаючи рішення про відмову у відкритті провадження за апеляційною скаргою засудженого на вирок районного суду щодо нього, порушив вимоги кримінального процесуального закону.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС від 21.03.2023 у справі № 446/2311/21 (провадження № 51-3165км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109713467>

6. Кримінальне провадження на підставі угод. Загальний порядок судового провадження на підставі угоди

Вироком місцевого суду, залишеним без зміни апеляційним судом, затверджено угоду про примирення між потерпілою та обвинуваченим, визнано обвинуваченого винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК, та призначено йому покарання у виді громадських робіт на строк 150 годин.

За вироком суду, засуджений, який тричі був притягнутий до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства щодо колишньої дружини, продовжив систематично вчиняти домашнє насильство щодо неї.

Засуджений у касаційній скарзі зазначав, що в оскарженому вирокі суду вказана угода про примирення від 21.04.2023 і не згадується угода про примирення від 18.04.2023, копію якої додав до касаційної скарги. Звертав увагу, що в угоді про примирення від 18.04.2023 неправильно зазначено його статус – підозрюваний, а не обвинувачений, що є порушенням вимог п. 2 ч. 1 ст. 468 КПК.

Верховний Суд звернув увагу, що предметом розгляду судом була угода про примирення, укладена між обвинуваченим і потерпілою, від 21.04.2023, а тому посилання засудженого на невідповідність приписам кримінального процесуального закону окремих положень угоди про примирення від 18.04.2023, копію якої додано до касаційної скарги, як на підставу до скасування оскаржених судових рішень, є безпідставними, оскільки останню сторону кримінального провадження не подавали на розгляд суду і вона не створює жодних правових наслідків у цьому провадженні.

Суди першої та апеляційної інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про те, що угода про примирення від 21.04.2023 між потерпілою та обвинуваченим укладена з дотриманням вимог ст. 471 КПК, умов угоди відповідають інтересам суспільства і не порушують прав, свобод чи інтересів сторін або інших осіб. З огляду на положення ч. 3 ст. 469 КПК, враховуючи, що обвинувачений визнав свою винуватість у вчиненні інкримінованого йому кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК, яке відповідно до приписів ст.12 КК є нетяжким злочином, суди дійшли законного

та обґрунтованого висновку про відсутність підстав, передбачених ч. 7 ст. 474 КПК, для відмови в затвердженні угоди про примирення.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС від 17.01.2024 у справі № 713/481/23 (провадження № 51-4390км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116487693>

7. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення

Суди попередніх інстанцій закрили кримінальне провадження щодо особи за ч. 1 ст. 125 КК у зв'язку з відмовою потерпілої від обвинувачення.

У касаційній скарзі прокурор стверджував, що кримінальне правопорушення, вчинене особою, є таким, що пов'язане з домашнім насильством, і за правилами п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК не може бути закрите у зв'язку із відмовою потерпілої від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. Відповідно до обвинувального акту вбачається, що обвинувачений проживав разом з потерпілою, яка є його тещою, тобто у обвинувальному акті вказано і про ступінь спорідненості (теща) і про спільне проживання, тому, на переконання прокурора, вказане правопорушення є таким, що пов'язане з домашнім насильством.

Під ознаки домашнього насильства можуть підпадати різні склади кримінальних правопорушень за умови, що відповідний злочин вчиняється в сім'ї чи в межах місця проживання або щодо родичів, або щодо колишнього чи теперішнього подружжя, або щодо іншої особи, яка спільно проживає (проживала) з кривдником однією сім'єю, але не перебуває (не перебувала) у родинних відносинах чи у шлюбі з ним.

Верховний Суд не погодився з висновком апеляційного суду про те, що інкриміноване особі кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 125 КК, не пов'язане з домашнім насильством, оскільки це не впливає зі змісту висунутого обвинувачення. Відповідно до обвинувального акта обвинувачений обвинувачувався у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 125 КК, щодо своєї тещі під час спільного перебування за місцем мешкання обвинуваченого, яке є місцем проживання й потерпілої, що підтверджується вказівками на однакові адреси проживання обвинуваченого і потерпілої.

Тобто особі було пред'явлено обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, відомості про яке були достатньо відображені в обвинувальному акті, що давало можливість усвідомлено захищатися від цього обвинувачення.

Отже, кримінальне провадження стосовно особи не могло бути закрито у зв'язку з відмовою потерпілої від обвинувачення в кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення щодо кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 15.10.2025 у справі № 524/4183/23 (провадження № 51-2281км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131097093>

Огляд судової практики Верховного Суду у провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за 2019–2025 роки / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного кримінального суду департаменту аналітичної та правової роботи; заст. голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду д. ю. н. Н. О. Антонюк. Київ, 2025. – 38 с.

Застереження: видання містить короткий огляд судових рішень Верховного Суду. У кожному з рішень викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 [@supremecourt_ua](https://www.instagram.com/supremecourt_ua)

 t.me/supremecourtua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua